

KLÍMA, PETR (ED.)
RŮŽENA ŽERTOVÁ:
ARCHITEKTKA DOMŮ I VĚCÍ
Praha, Vysoká škola
uměleckoprůmyslová
v Praze 2016. 280 s.
ISBN 978-80-86863-87-0

Samostatné publikácie venované žijúcim českým alebo slovenským architektom, ktorých tvorba ťažiskovo spadá do druhej polovice 20. storočia, sú pomerne vzácne. Verejnosť má tak malú príležitosť preniknúť do hĺbky ich tvorby a objektívne ju zhodnotiť vzhľadom na historickú situáciu, v ktorej vznikla. Mnohé diela a predovšetkým ich tvorcovia, ktorí za obdobia komunizmu pracovali v projektových ústavoch, bývajú neprávom prehliadaní a ostávajú nedocenenými. Táto skutočnosť platí niekoľkonásobne viac o ženách architektkách.

S dielom brnenskej architektky Růženy Žertovej (*1932) sme mali možnosť stretnúť sa za posledné roky už niekoľkokrát. V roku 2011 – vyšla publikácia *Kotvy Máje*, kde boli predstavené dve architektkine realizácie obchodných domov a jedna štúdia.¹ Prvá samostatná kniha, venovaná Růžene Žertovej voľne nadväzuje na výstavu *Růžena Žertová: architektka / designérka / výtvarnice* (Múzeum mesta Brna, 2013). Podobne ako výstava aj kniha sa zameriava na komplexný tvorivý záber autorky a približuje ju širšiemu publiku, pre ktoré bola až dosiaľ takmer neznáma. Žertovú, ktorej meno v prostredí odbornej verejnosti rezonuje predovšetkým vďaka jej dizajnerskej a výtvarnej tvorbe, predstavuje ako výraznú, všestranne tvorivú osobnosť, ktorej tvorba presahuje hranice architektúry a zároveň približuje jej životnú dráhu a ľudí, ktorí ju profesijne, ale aj osobne, formovali a ovplyvňovali.

Prvých šesť kapitol publikácie sa zameriava na Žertovej dielo – od obchodných domov cez súťažné návrhy, rodinné domy a obytné

PRIDELENÁ ARCHITEKTÚRE ASSIGNED TO ARCHITECTURE

Nina Bartošová

súbory, interiéry a adaptácie po svietidlá a šperky. Dozvedáme sa, že cesta absolventky Fakulty architektúry a pozemného staviteľstva Vysokej školy staviteľstva Brne z roku 1957, nebola vždy jednoduchá. Napriek tomu, že architektúre zasvätila väčšinu svojho života, pôvodne, ako sama hovorí, chcela robiť čokoľvek zaujímavé, len nie architektúru. Architektúra jej bola životnými okolnosťami „pridelená“.

Hoci mala počas školy to šťastie absolvovať štúdium u výnimočných profesorov, ktorí pomohli obnoviť fakultu na vysokej úrovni po skončení vojny, než ich odstaval komunistický režim, cestu k architektúre si našla až pri realizácii obchodného domu Prior v Pardubiciach. Navrhla a realizovala ho počas svojho pôsobenia v štátnom projektovom ústave obchodu Brno (1960 – 1983), spolu s Priormi v Košiciach a v Ostrave a obchodným domom Labe v Ústí nad Labem. Popri realizáciách dáva publikácia do pozornosti aj štúdiu obchodného domu Prior v Jihlave, v ktorej Žertová dokázala citlivo reagovať novou architektúrou na historické prostredie. Hoci projekt získal prvú cenu vo vnútropodnikovej súťaži, politická reprezentácia mesta presadila realizáciu necitlivého návrhu, ktorú architekt Ivan Ruler zaraduje medzi najhoršie príklady architektonickej tvorby 20. storočia.²

Petr Klíma, v kapitole venovanej súťažným návrhom československého pavilónu pre *Expo 1967* v Montreale, univerzálnej administratívnej budove v Prahe-Bohnicích a územiu záhradníckej prehliadky *WIG* vo Viedni, vyzdvihuje architektonické štúdie Žertovej,

1 Išlo o realizáciu obchodných domov Prior Pardubice a Labe a štúdiu obchodného domu Prior Jihlava. KOTVY MÁJE. České obchodní domy 1965 – 1975. Ed. Petr Klíma. Praha, UMPRUM 2011, s. 38 – 59, 102 – 107, 112 – 119.

2 RULER, Ivan: Předmluva. In: Růžena Žertová: Architektka domů i věcí. Ed. Petr Klíma. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze 2016, s. 15.

3 Tak, ako to robí napríklad publikácia Povolání architekt[ka] (DVOŘÁKOVÁ, Dita et al. Praha, Kruh 2003).

4 V kapitole Pozice Růženy Žertové v Architektuře ČS(S)R, s. 211 – 218.

5 Napríklad pri príprave monote-matického čísla časopisu Projekt v roku 1989, špeciálne venovaného architektkám, viaceré z oslovených nemali záujem o publikovanie v tak zameranom výbere. MORAVČÍKOVÁ, Henrieta: Neviditeľné architektky: Prvá generácia žien v slovenskej architektúre. Architektúra & urbanizmus 49, 2015, 1 – 2, s. 83.

ktoré neboli nikdy realizované. Motívom pre spracovanie samostatnej kapitoly je, že tieto diela pochádzajúce prevažne z druhej polovice šesťdesiatych rokov 20. storočia – avšak objavené až v roku 2015 –, typologicky presahujú hranice architektkinej vtedajšej tvorby, čím významne rozširujú povedomie o jej práci.

Ďalším potvrdením architektkinej všestrannosti, respektíve jej širokého tvorivého záberu, je časť venovaná neskoršej tvorbe, ktorá je zameraná predovšetkým na obytné stavby – na návrh a realizáciu prístavby vlastného podkrovného bytu a následne aj domu, na ktoré po novembri 1989 nadviazala Žertová projektmi rodinných domov a obytných súborov aj urbanistickými štúdiami. Obraz dopĺňajú kapitoly venované dizajnom svetidiel a drobnej práci umeleckého remesla – šperkov.

Popisné texty konkrétnych architektúr a ďalších diel, ktoré sa môžu zdať čitateľovi z dôvodu veľkého množstva údajov a odborného rázu informácií trochu ťažkopádne – určené sú snáď najmä odbornej verejnosti – vyvažujú kapitoly, ktoré prezrádzajú viac o architektkinej osobnosti. Na jednej strane prostredníctvom textov o mladšom bratovi Žertovej, architektovi Petrovi Žertovi, a o jej životnom partnerovi, architektovi Igorovi Svobodovi, ktoré dokladajú, že architektúra u Žertovej presahovala aj do najbližších osobných vzťahov. Na druhej strane osobným rozhovorom architekta Petra Pelčáka s architektkou Žertovou, ktorý prináša do knihy autentický ľudský rozmer, ktorý sa stáva nenahraditeľným pre skutočné pochopenie a zhodnotenie architektkinej osobnosti a jej diela, ale predovšetkým súvislostí, vrátane prekážok, ktoré sprevádzali jej životnú a tvorivú dráhu.

Růžena Žertová sa stáva po Alene Šrámkovej, Věře Machoninovej a Eve Jiříčnej – ktorá však v období komunizmu tvorila v Británii – štvrtou českou architektkou, ktorá sa dočkala vlastnej monografie. Napriek tomu, že cieľom publikácie nebolo priniesť nové teoretické stanoviská ku gendrovým aspektom postaveniu žien v architektúre,³ autori sa súvislostiam týkajúcich sa postavenia žien v českej/československej architektúre, v snahe zhodnotiť Žertovej dielo, vyhnúť nemohli. Snažili sa posúdiť jej pozíciu v porovnaní s architektkami, ktoré vlastnú monografiu nemajú, ale položili si aj otázku, či nie je výber Žertovej výsledkom viac-menej náhodného výberu.

S cieľom definovať postavenie Žertovej v kontexte ďalších architektiek, poslúžil Michaele Janečkovej, Petrovi Klímovi, Barbore Šimonovej⁴ v komentovanom prehľade diel (viac

než 500 českých a slovenských) architektiek v závere publikácie, ako zdroj dát časopis *Architektura ČS(S)R*. Autori si uvedomovali limity hodnotenia významu jednotlivých architektiek a ich postavenia v českej architektúre na základe jedného – hoc aj najvýznamnejšieho – dobového periodika, ktorý vychádzal v rokoch 1946 – 1989. Z toho dôvodu vysvetľujú, že hoci sa práce Žertovej objavujú na stránkach dotknutého časopisu menej, ako napríklad práce Šrámkovej alebo Machoninovej a niekoľkých ďalších architektiek, ide stále o nadpriemerné zastúpenie z celkového počtu žien, ktoré sa v zozname objavili. Navyše, ako upozorňujú, Žertová sa realizovala aj na poli umeleckého remesla a dizajnu, o ktorom časopis referoval zriedka – a v jej prípade vôbec.

Hodnotenie prác českých (ale aj slovenských) architektiek nie je jednoduché, navyše, zastúpenie žien medzi tvorivými architektkami v prostredí bývalého Československa je výrazne nižšie ako mužov. To sa odráža aj v menšom počte publikovaných prác, čo vedie k tomu, že v procese hodnotenia teoretici logicky inklinujú ku gendrovému odčleneniu prác žien od ich kolegov architektov. Navyše, mnohé architektky sú proti tomu, aby sa ich tvorba prezentovala samostatne. A to aj v prípade, ak je zámerom vytvorenie priestoru, ktorý sa im ináč v dostatočnej miere nedostane. Viaceré vnímajú oddelovanie ich tvorby od tvorby ich kolegov architektov – ako degradujúce.⁵

Publikácia *Růžena Žertová: Architektka domů i věcí* však čitateľa pomerne rýchlo oslobodí od potreby hľadania optimálnych podmienok v snahe objektívneho posúdenia jej diela. Spôsob, akým kniha prezentuje prácu a tvorivú osobnosť Růženy Žertovej, dostatočne presvedča o výnimočných kvalitách architektky, bez ohľadu na jej gendrové zaradenie. Nedostávajú sa ani pochybnosti, či je jej osobnosť správnou voľbou pre novú monografiu, či neexistuje iná architektka, ktorá by si pozornosť viac „zaslúžila“. Práve naopak, nastupuje údiv nad tým, ako dlho ostávala Žertová pre širšiu verejnosť neobjavená a zároveň prichádza zvedavosť, koľko ďalších vzácných tvorcov naša spoločná československá minulosť ešte skrýva.